

Asia: VN/3063/2020

Lausuntopyyntö työryhmän mietinnöstä positiivista luottotietorekisteriä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt Takuusäätiöltä lausuntoa työryhmän mietinnöstä positiivista luottotietorekisteriä koskevaksi lainsäädännöksi. Kiitämme mahdollisuudesta lausua mietinnöstä.

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, jonka tarkoituksena on tukea kansalaisten velkaongelmien ehkäisyä ja niiden ratkaisemiseen tähtäviä toimintoja. Aivan erityisesti säätiö edustaa niiden henkilöiden näkökulmaa, jotka ovat itse kokeneet talous- ja velkaongelmia. Annamme säätiössä taloudellista neuvontaa, takaamme järjestelyluottoja, myönnämme luottoja sosiaalisin perustein, edistämme velkojen sovittelua ja kehitämme välineitä taloudenhallinnan tueksi sekä ennen kaikkea tuomme esiin epäkohtia esim. lainsäädännössä.

Takuusäätiö pitää mietinnössä esitettyä lainsäädäntöä koskien positiivista luottotietorekisteriä tarpeellisenä ja kannatettavana. On tärkeää, että Suomeen saadaan mahdollisimman nopealla aikataululla positiivinen luottotietorekisteri, joka mahdollistaa oikean ja ajantasaisen tiedonsaannin kuluttajan taloudellisesta kokonaistilanteesta. Positiivisen luottorekisterin toimivuuden ehdoton edellytys on siinä, että se yhdistää mahdollisimman kattavasti tiedot niin luotoista kuin tuloistakin. Rekisterin toimintaedellytykset tulevat Takuusäätiön arvion mukaan toteutumaan parhaiten, kun sen ylläpitäjänä on julkisen sektorin viranomaistoimija. Säätiön näkemyksen mukaan Verohallinnon Tulorekisteriyksikkö on ylläpitäjäksi erittäin sopiva.

Rekisterillä on monia merkittäviä tavoitteita. 1. Ensisijaisesti positiivinen luottotietorekisteri tarjoaa luotonmyöntäjälle mahdollisimman ajantasaista tietoa luotonhakijan taloudellisesta kokonaistilanteesta. 2. Toisekseen se tarjoaa myös yhteiskunnallisille päätöksentekijöille ja tutkijoille

mahdollisuuden tarkastella suomalaisia luottomarkkinoita, niiden toimivuutta ja kotitalouksien taloudellista tilannetta sekä toimintakykyä merkittävästi nykyistä laajemman tiedon valossa. 3. Ideaalitulanteessa positiivinen luottotietorekisteri voi tarjota myös kotitalouksille mahdollisuuden tarkastella omaa taloudellista tilannetta aiempaa helpommin ja auttaa pysymään selvillä omasta kulutuskyvystä. 4. Edellisten lisäksi positiivinen luottotietorekisteri voi kehittyessään tarjota mahdollisuuden myös laajempaan soveltamiseen kansalaisen maksukyvyyn arvioinnissa. Takuusäätiö kannattaa lämpimästi tavoitetta mahdollistaa rekisterin myöhempi kehittäminen siten, että rekisterin tietosisältöä ja käyttötarkoituksia voidaan tarvittaessa laajentaa.

Takuusäätiö pitää tärkeänä, että rekisteriin tallennettavien tietojen osalta pyritään mahdollisimman laajaan kattavuuteen, jotta tietosisältöön ei jäisi olennaisia aukkoja. Luotonhakijan taloudelliseen kokonaistilanteeseen vaikuttavia tekijöitä ovat tulot, menot, velkamäärä ja muut vastuut sekä yrityskytkennät (toiminimi). Velkojen kuukausittain maksettavat määrät, perheen koko ja asuminen vaikuttavat suuresti käytettävissä olevaan rahamäärään. Tulo/menorakenteen kaikki puolet eivät näy positiivisessa tai negatiivisessa luottotietorekisterissä. Takuusäätiön asiakaskunnasta on havaittavissa, etteivät hyväkään tulot takaa välttämättä hyvää maksukykyä, jos menorakenne on raskas. Positiivinen luottotietorekisteri on hyvä askel kohti luotettavampaa maksukyvyyn arviointiin perustuvaa luototusta, mutta on hyvä huomata, ettei se sellaisenaan vielä takaa asiakkaan maksukyvyyn aukotonta arviointia. Positiivinen luottotietorekisteri ei ole kuluttajalle luoton kilpailutusväline vaan luotonantajan luottopäätöksen ja luottihakemuksen tueksi koottua tulo-, velka- ja maksukäyttätymistietoa.

Rekisteriin ehdotetaan talletettavaksi tiedot yli 45 päivää pitkistä maksuviiveistä. Luottotietolain mukaan velkoja voi ilmoittaa yli 60 päivän maksuviiveet rekisterinpitäjälle. Tieto löytyy nykyisellään negatiivisesta luottotietorekisteristä. Maksuviiveet voivat indikoida taloudenhallinnan haasteita ja maksuvaikeuksia maksuhäiriömerkintää varhaisemmassa vaiheessa. Toisaalta maksuviiveet voivat johtua myös inhimillisistä tekijöistä tai ajantasaisen maksamisen estymisestä esimerkiksi sairastumisen vuoksi. Takuusäätiön katsoo, että maksuviiveiden ilmoittamisen aikamääre olisi yhdenmukainen luottotietolaissa säädetyn kanssa eli 60 päivää viivästyneestä maksusta.

Positiivinen luottotietorekisteri tarjoaa kuluttajalle mahdollisuuden saada ajantasaisen tiedon omista luotoistaan kootusti yhdestä paikasta. Tällä hetkellä, kun henkilö hakee esimerkiksi Takuusäätiön takausta velkojensa vapaaehtoiseen järjestelyyn, hän joutuu keräämään ja kysymään tietoja erikseen monelta taholta saadakseen kaikki velkansa kartoitettua. Se koetaan työlääksi ja pitkään onkin toivottu, että velkatilanteen voisi selvittää helpommin. Onkin tärkeää, että rekisteröidyt henkilöt saavat itseään koskevia tietoja rekisteristä sähköisen asiointipalvelun kautta ja että tieto on heidän saatavillaan maksutta. Rekisterin sisältö ei ole aivan aukoton, koska siitä puuttuvat esimerkiksi Takuusäätiön asiakaskunnan velkaluetteloissa paljon esiintyvät etuuksien takaisinperintä (KELA, työttömyyskassat, eläkeyhtiöt, vakuutusyhtiöt) ja verovelat. Positiivisen luottotietorekisterin tietosisällön riittävyyttä kannattaa seurata ja tarvittaessa laajentaa ilmoitusvelvollisuutta. Nyt esitetty jatkosuunnitelma sisällyttää taloyhtiölainat rekisteriin on tarpeellinen ottaen huomioon niiden lisääntynyt määrä asuntokaupassa viime vuosien aikana.

Rekisteriin on myös tarkoitus tallentaa tieto rekisteröityä koskevan velkajärjestelyn maksuohjelman tai yrityssaneerausohjelman vahvistamisesta sekä tieto menettelyn raukeamisesta. Lisäksi rekisteriin talletettaisiin luotonantajan ilmoittama tieto siitä, että tietty luotto kuuluu tällaisen maksuohjelman piiriin. Takuusäätiö pitää tärkeänä, että myös vapaaehtoiset velkajärjestelymuodot tulevat huomioiduksi osana tätä näkökulmaa.

Takuusäätiön näkemyksen mukaan on erittäin tärkeää, että rekisteröidyt pystyvät tekemään positiiviseen luottotietorekisteriin mahdollisimman kattavan vapaaehtoisen luottokieltomerkinnän. Tällä on merkitystä erityisesti erilaisten riippuvuuksien kautta velkaantuneiden ihmisten velkakierteen katkaisussa. Sanamuotoon on syytä kiinnittää huomiota, jotta ei synny tulkintaerimielisyyksiä siitä, missä tilanteissa voi saada luottoa siitä huolimatta, että on asettanut itselleen vapaaehtoisen luottokieltomerkinnän.

Positiivista luottotietorekisteriä rakennettaessa ja käyttöönotettaessa on hyvä huomioida sen asettamat vaatimukset luottotietorekisterille ylipäänsä. Nykyisessä järjestelmässä suuri ongelma Takuusäätiön arvion mukaan on ollut se, ettei luottoriski jakaudu tasapuolisesti. Luotonantajat täyttävät pakolliset veloitteensa vakiintuneen luottokelpoisuuden arviointikäytännön mukaisesti, jonka jälkeen todellinen riski luottoprosessin onnistumisesta jää luotonottajalle. Luotonantajien aggressiivisen markkinoinnin kohteena olleiden luotonottajien oma kyky arvioida omaa luottokelpoisuuttaan ei valitettavasti ole kovinkaan hyvä, johtuen taloudenhallinnan sirpaloitumisesta ja siitä, että arviointikykyä hämärretään jatkuvasti markkinoinnilla. Käytännössä maksukyvyttömät asiakkaat luulevat olevansa vielä maksukykyisiä, kun heillä on luottotiedot tallella.

Positiivisen luottotietorekisterin myötä luotonantajien kyky arvioida luotonhakijan maksukykyä paranee merkittävästi. Kun luotonantajilla on luoton myöntämistä harkitessaan käytössään entistä kattavampia ja luotettavampia tietoja luotonhakijan luotoista ja tuloista, voidaan luottopäätös tehdä paremman tietopohjan perusteella. Rekisterin pitää käytännössä lisätä myös luotonantajien vastuuta luoton myönnössä. Takuusäätiön arvion mukaan tämän parantuneen mahdollisuuden tulisi näkyä myös esimerkiksi siinä, että luotonantajat suostuvat jatkossa yhä useammin myöntämään omat virhearviointinsa ja ongelmaluottoon löydetään sovitteluratkaisu.

Positiivisella luottotietorekisterillä ei olla luomassa mekanismeja luotonsaannin helpottamiselle kaikissa tilanteissa vaan se ehkä jopa kiristää luotonsaantia siinä mielessä, että luotonantajat voivat entistä paremmin pyrkiä myöntämään luottoa vain hallittavissa olevan määrän ja vain riittävän maksukykyisille asiakkaille. Ulkomaalaisten, ei-ilmoitusvelvollisten luotonantajien osuus markkinoilla saattaa kääntyä nousuun, jos luotonhakijat kääntyvät kielteisen luottopäätöksen saatuaan heidän puoleensa.

Takuusäätiön näkemyksen mukaan olisi erittäin hyödyllistä pyrkiä saamaan rekisteristä mahdollisimman kattava, jotta kuluttaja saisi riittävät tiedot velkatilanteestaan. Tästä on hyötyä aivan arkisissa kulutuskyvyn arviointitilanteissa kuin myös esimerkiksi etsittäessä ratkaisuja talous- ja velkaongelmiin. Parhaimmillaan positiivinen luottotietorekisteri edistää kotitalouksien tietoisuutta omasta taloudellisesta tilanteestaan, mikä voi myös ehkäistä velkaantumista yli oman maksukyvyn. Rekisteri helpottaa myös luotonantajaa arvioimaan lainanhakijan kykyä selviytyä hakemansa luoton maksamisesta. Jotta kuluttajat aktivoituvat hyödyntämään heistä talletettua rekisteritietoa, Takuusäätiön kannattaa KKV:n ehdotusta parantaa kuluttajan asemaa esimerkiksi herätteitä lähettämällä, kun hänen tietojaan haetaan tai sinne kirjataan maksuviivetiето.

Positiivisen luottotietorekisterin rakentaminen on vaativa tekninen operaatio, jossa tulee huomioida vahvasti niin tietoturvasuus, yksityisyydensuoja, tietosuoja kuin vaikka yhdenvertaisuuskin. Takuusäätiön arvion mukaan nämä näkökulmat tulevat hyvin huomioiduksi osana rekisterin rakentamisprosessia.

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätiö sr.